

FRANC PIRC – PIONIR DOLENJSKEGA JAMARSTVA

Andrej Hudoklin, JK Vinko Paderšič-Batreja Novo mesto

»... Dočim so Notranjski Kras preiskovali razni učenjaki in ga v novejšem času zopet raziskujejo novi strokovnjaki, je, kakor v vsakem oziru – naša mila Dolenjska tudi v tem oziru zanemarjena, nepoznana od vnanjega sveta, indolentna, brezbrizna pa tudi po svoji lastni krivdi... Na to se opozarjajo rodoljubi po deželi, kdor ve za kako tako posebnost, zglesi jo naj uredništvu. Urednik se bo potrudil, da čim osebno preišče vse te naše znamenitosti... Torej Dolenjci na delo! Tudi naša Dolenjska ni samo »Krašnja« ampak tudi krasna zemlja, zakaj bi morali ravno mi biti pozabljeni med drugimi deželami!«

Tako je urednik Dolenjca Franc Pirc leta 1906 pozval Dolenjce in že v naslednjih številkah so sledili prvi prispevki o obiskih kraških jam pod njegovim vodstvom ter informacije bralcev o kraških pojavih z vseh koncev Dolenjske.

Kdo je pravzaprav bil Franc Pirc, mož, ki ga lahko štejemo za pionirja dolenskega jamarstva?

Pirc je bil naš rojak, rojen na Drski pri Novem mestu leta 1872. Nekaj let je obiskoval gimnazijo v Novem mestu, jo pustil in postal trgovski vajenec. Po večletni vojaški službi se je zaposlil v pisarnah nekaterih industrijskih podjetij. Leta 1902 je postal poklicni novinar in dopisnik večine časnikov na Kranjskem in nekaterih nemških revij. Leta 1905 je pričel izdajati list Dolenjc, najprej kot prilogo Gorenjcu in potem kot samostojen list. Po prvi svetovni vojni se je preselil v Maribor in se kot novinar posvečal predvsem nacionalni politiki, socialnim problemom, gospodarstvu in združništvu. Umril je leta 1950 v Mariboru.

Naravoslovni in jamarski prispevki so značilni za obdobje pred prvo svetovno vojno, še zlasti pa med izdajanjem Dolenjca leta 1906, ko je bival v rodnem Novem mestu. V več prispevkih nas seznanja z Jakšetovo rupo, v zanj bližnjem brojskem gozdu (danes Rupa na Brodu), ki jo je večkrat obiskal zaradi potresnih opazovanj. In zdi se, kot da je Pirca ravno speleološka enkratnost Jakšetove rupe za dalj časa navezala na skrivnostni kraški svet brez in jam.

Iz številnih objavljenih člankov lahko razberemo, da je z zagnanimi prijatelji raziskal 14 kraških objektov, ki so bili kasneje tudi registrirani, predvsem v okolici globodolskega polja. Podčrtati velja za tiste čase pogumne raziskave 70 metrov globokega brezna Velika Vratenca (opis v nadaljevanju), ki so ga dokončno raziskali šele s pomočjo tržaškega jamarskega društva Hades, ki ga je Pirc povabil na Dolenjsko.

Novomeška jamarska pomlad leta 1906, ki jo je vzpodbudil Franc Pirc, je bila za tisti čas na Kranjskem gotovo nekaj izjemnega. To je bil čas, ko so naš matični Kras raziskovali predvsem tujci. Leta 1889 je bilo ustanovljeno prvo slovensko jamarsko društvo Antron v Postojni in šele leta 1910 Društvo za raziskovanje jam v Ljubljani, ki je s svojimi raziskavami pričelo segati tudi na dolenski kras.

Težko je pisati o času, ki je ostal brez živih prič, na srečo pa so zapisi Franca Pirca tako živi in zgovorni, da smo se odločili za ponovno objavo podlista »En dan 6 jam, 6 fara«, ki je izhajal v Dolenjcu od 2. 6. do 2. 7. leta 1906.

PODLISTEK.

En dan 6 jam, 6 fará.

I.

V petek jutro je bilo. Lep dan, to se pravi lepo, krasno jutro. „Z Bogom, Kranjska dežela! je klical novomeškemu kolodvoru g. Karol Dolgomustafa. „Z Bogom! Zdaj gremo, oj zdaj gremo. nazaj nas več ne bo. Gremo živi pod zemljo. Zato je vredno, in se splača, da nas kot zgodovinske starine še enkrat dobro pogledate. Zakaj predno zopet pridemo na dan“, se bo Dolenjska že 99krat na glavo preobrnila. In tedaj najdete našega rojstva posvečene kosti, okamenele, mogoče s kristali, mogoče tudi samimi demanti prevlečene „Fossilknochen“ (okamenele kosti), tako bodo dejali zemljo- in knjigobrskači in djali nas počivat v muzej . . . He, ti lukamatija, kaj še vedno spiš. Plačal sem, da me popelješ iz Kranjske v drugo deželo. Torej hajdi! Drugače zapravim več tukaj na kolodvoru na samih zemljah, kakor so vse te dolenjske jame vredne . . .“

Tako je govoril in še več je govoril gospod Karol Dolgomustafa. Škoda seveda da nismo imeli nobenega stenografa s seboj. Karol Dolgomustafa je vzel za „častno“ spremstvo le svojega grozno velikega „mačka“ . . . Lukamatija se je vzbudila, parkrat pošteno puhnila od sebe in potem je šlo „mit vollem Dampf“ s polno paro. „Z Bogom, Kranjska dežela!“ je Karl še enkrat navdušeno hripavo zaklical, nato pa je napravil pošten požirek „greukosladkega“ in — Kranjska, z Bogom! Pihali in puhali smo jo dalje, dalje, dalje. Prišli smo v drugo deželo — — — kolodvor Mirna peč. In od tam zopet čez 20 minut v drugo deželo po imenu vas Mirna peč. Košakov očka so se že potili v potu „svojega“ obraza, to moram poudarjati, da ga nihče ne zamenja z obrazom Korlnovega „mačka“, ki se je tudi grozno, grozno potil. Košakov očka pa so sedeli na polju, obrnjeni proti solnčnici, in zato so se potili v potu svojega obraza. Sedeli pa so na stolu, kakor jih imajo lovci. In so nadzorovali svoje delavce. Karol pa je trdil, da sede očka celo na dveh stoleh; to je seveda tem lažje verjetno, ker . . . no . . . hm . . . ker je enega videl gospod Karol sam, drugega pa njegov grozni, grozni maček. Ne smete namreč pozabiti, da je bil prejšnji dan praznik vnebohoda in da se dobi v Hruševcu pri g. županu neizrečeno dobra bržanka. In če ne bržanka, pa kaj drugega. Ali pustimo šalo na stran. Naš namen je bil, da tisti dan preiščemo vse podzemelske jame Mirnopoške okoličice. Tako je namreč govoril

Karol Dolgomustafa, dokler se je oblastno oziral na vozu po precej strmi cesti proti Dobrničam. Tam od „gostilne v gozdu“ pa, kjer je bilo treba peš hoditi, je polagoma postajal drugih misli in čudo ni bilo, da je pri teh misli tudi precej zaostajal. Maček namreč mu je bil večkrat opešal. No, pa smo konečno vendarle prišli na mesto „Male Vratance“. — Mala Vratanca leži na jugovzhodnem izrastku „Visokega Vrha“ ali severno pod „Črnim Vrhom“. Oddalja od Mirne peči, oziroma od „gostilne v gozdu“ je skoraj ravno tista, kakor do „Koprivniške jame“. Tudi se spočetka do nje hodi po ravno tisti gozdni poti, kakor do Koprivnice. Šele sredi gozda se razdvajata poti; pot na Malo Vratanco krene namreč na levo. Od „gostilne v gozdu“ pa do jame je približno 15 minut; seveda kdor hodi sam brez — mačka. Za „mačke“ imamo srednje evropski čas. „Mala Vratanca“ je pravi očitvidni stvor našega Dolenjskega Krasa in sicer novejšee dobe.

Če bi na 100 sličnih terenih hoteli kopati kaka dva metra globočine, skoraj bi lahko brez skrbi stavil, da dobimo vsaj 75 „Malih Vratanc“, če ne še zanimivejših podzemelskih prerovov. V 2 ku² Visokega vrha najdemo nič manj nego štiri že obstoječe slične kraške stvore. To so: „Velika Vratanca“ s svojim nedoglednim brezduom, „Mala Vratanca“ s svojimi divje romantičnimi kapniki in prerovi, „Koprivniška jama“ s svojo res prekrasno notranjo bogatijo najlepših kristalov-kapnikov in „Babja jama“ s svojimi čudovitimi kapniki, nakopičeni v tesnih nizkih prerovih. To so v „Visokem vrhu“ jame doslej odkrite in poznane. Koliko pa jih je, ki še čakajo slučajnega odkritja, če ne pride že za časa naše dobe dan, ko se bo ta in ona sama zglasila, ter porekla: Evo, pogledjte me! Dasi bi tako čakanje morda prijalu mačku gospoda Dolgomustafa, vendar smo mi preje za to, da si ogledamo kolikor možno še danes „Malo Vratanco“.

„Mala Vratanca“ je neka skalnata rupa z 10 metrov dolgo in 1 meter široko odprtino, in s 15—20 metrov od vrha navpično vpadajočo globočino. Na obeh straneh zgoraj se vidijo znaki, namreč po ena velika proti vходу obrnjena med brezdnom zagozdena skala, ki jasno pričajo, da smo na Kraških tleh in da osoda „Male Vratance“ tudi v naših krajih ne bo osamela ostala. Na prvi pogled se človeka v to ozko zevajočo temino ogromno skalnato globočino loteva neka boječa omama. Kmalu pa se človek privadi temu pogledu in dozdeva se mu, da ga ravno to nekaj skrivnostnega tam doli vabi, kliče; pridi les, pridi in občuduj čudno božje stvarjenje. In glejte čudo!

Karol Dolgomustafa je vbogal ta glas, in — ko smo pričvrstili dolgo močno vrvi in ga oklenili v močni varnostni pas, smo ga spustili z vrha zemlje in belega dne, daleč notri v podzemeljsko kraljestvo čudezev in temote. Macka seveda je vzel seboj. Njemu je sledil g. Eisenbart, asistent lekarne g. Bergmanna v Novem mestu, ki je imel korajže dovolj, da se je balanciral po položenih in s trto skupaj pričvrstjenih kolen s primernimi rogovilami. Kot „tretji v zvezi“ in na tretje ekspedicije, ki se je tekem enega meseca rekrutirala iz Novega mesta, sem se tudi jaz spustil po vrvi. To je bila moja druga hoja v jamo. Prvič sem bil v nji v družbi c. kr. okrajnega tajnika gosp. Dembsherja in nadučitelja g. Pikel iz Mirne peči na dan 12. maja. Takrat smo našli tudi podpis g. Frid. Schulza iz deželnega muzeja v Ljubljani. Podpis je bil datiran 10./V. 1877. Podpis je bil tako svež, kakor li bil en dan popreje podpisan in vendar bo že kmalu 30 let, odkar stoji s svinčnikom začrtan na skali. Da se prepričamo o originalu tega podpisa, sem se potem obrnil na omenjenega gospoda, katerega odgovor potrjuje najdeni dvomljivi podpis. — Maček g. Dolgomustafa je pač danes kriv, da ostanemo dlje časa v predvohu „Male Vratance“ nego bo našim čitateljem ljubo.

(Pride še.)

PODLISTEK.

En dan 6 jam, 6 fara.

II.

Poskusimo danes vse mačke in šale na stran in uporabimo z vso možato resnobo kratko nam odmerjeni čas. „Mala Vratanca“ sestojta iz treh si različnih oddelkov. Prvi spredaj je predvhod s svojo strmo višočino in divje razvrščenimi mogočnimi skalnatimi skladi. Skozi predvhod se pride v drugi obširni oddelek skorej istotako visok toda zanimiv po različnosti svojih krasnih kapnikov in svoji romantični formaciji. Levo se nahaja mal bazen, preko katerega se ob času deževja pretaka bč vrha se scevajoča množina vode v spodne pretove. Na več mestih so tla šibka in votlo doneča znamenje, da se nahaja pod njimi neznana še globočina. Pred vsako ekstravaganco se torej na eh tleh resno svari. Tretji oddelek desno pri hodu — treba je podlezti skalovje — je naj-nteresantnejši in vreden, da se ga ob drugi riliki pazno in natančno preišče. Pot pelje v recej strmi padee mimo manjših strauskih pre-

rovov. Na koncu glavnega hodnika je globoka odprtina s katero se lahko ožje seznaniš, ako nisi previden dovolj in ne gledaš pazno pred seboj. Izmed zanimivih skupin je najlepša takozvana „zvonarska skupina v kapelici“ o kateri spregovorimo, ko pričnemo po zopetni temeljiti preiskavi z opisom vseh teh jam. Ako hočemo te naše krasote spodobno in kolikor mogoče stvarno opisati, ne zadošča enkratni mimoidoči obisk. Pisatelj — o tem smo se doslej prepričali — ne sme se preveč zanašati na prežive vtise prvega obiska. Ga vedno varajo, kakor — ženske. Navadno so prvič vse globočine globokeje in vse višine višje, nego če se jih drugič presoja. Nasprotno pa zopet drugič opazi mnogo zanimivih predmetov, mimo katerih se prvič gre kot slepec. Za preiskavo jam je treba časa in potrpljenja. Toliko že danes lahko rečemo o „Mai Vratanci“, da je nje obisk vreden truda, da pa to ni jama za šport ali takozvane „nedeljske turiste“, marveč divje romantični propad za prave turiste, za prave prijatelje podzemeljskih kraških krasot.

5 minut severno od tod je „Babje jama“ — mnogo manjša in lažje dostopnejša, z nizkimi oboki, zato pa z nekaterimi krasnimi stalaktiki, t. j. kapniki ki rasto od tal navzgor. Ob lepem vremenu in vročem solncu — na to vas opozarjam — vas sprejme pri vhodu stari gospod gad,



Franjo Pirc, leto 1924

ki navadno tamkaj preživi svoje — letne počitnice. Pa ni preveč siten, celo zelo vljuđen zna biti ako prav želiš, umakne se ti s poti — za kratek čas seveda. 300 korakov odtod je tretja jama „Velika Vratanca“. O njej gre glas po deželi, da je brez dna. Marsikateri predrzneš se je že z njo skušal, ali s strahom je še vsakdo plačal radovednost, kdor ji je preblizo prišel. „Velika Vratanca“ je skorej gotovo najdivlje, in najinteresantnejše brez dna na celi Kranjski odštevši prepade na visokih planinah. Šele pri tretji naši ekspediciji je bil g. Franc Kenda, trgovec iz Novega mesta prvi junak, kateremu se je posrečil vratolomni poiskus priti vsaj do prvih tal tega brez dna. Na vrvi spuščeni premeril je globočino 40 metrov. Pa gre še globlje. Doklje? To poiskusimo sedaj v kratkem, ko dobimo vrvene lestviče. Od tod nas pelje pot zopet nazaj levo v severni smeri kakih 10 minut do nam že znane Koprivniške jame. Vsi ki so bili doslej še v nji, in tudi v Postojnski jami, trdijo soglasno, da je veliko krasnih skupin v nji, s katerimi daleč nadkriljuje Postojnsko jamo. Koprivniška jama je lahko tudi za dame dostopna in zasluži, da jo še pred vsako nadaljno reklamo, vsakdo kdor se za to sploh zanima, sam osebno obiše; jaz sem

jo preiskal že tretjič, ali naj jo preiščem tudi 300krat, bi bil vsak najnatančnejši opis le tamna senca proti sijaju njenih čudotvornih krasot. Peta jama „Velika Clevška jama“ leži levo nad Dol. Globodolom in je doslej še malo preiskana. Kakor Velika Vratanca znotraj, je tudi ta divje naravi v sestavi svojih mogočnih rujavo-rumenih skalnih velikanov. Ima dva različna prehoda, prvi levo vodi visoko gori pod hrib Golobinjaka; desno glavni vhod je kolikor znano dobro uro dolg in je v zvezi z „Malo Clevško jamo“, katere desni rov vodi do Lukenjskega grada. Preiskoval sem jo sam žal pa, da mi je prekmalu zmanjkalo luči in sem se moral vrniti nazaj. 6. zanimiva krasna jama je „Ajdovska hiša“ na Plešivcu, uro hoda od kolodvora Mirna Peč blizu na meji Trebelniške fare. Po svojih velikanskih skupinah čipkasto tanih skupin stalaktitov presega ta sicer skromna jama morda vse doslej znane jame na Kranjskem. (Konec pride.)

Razne novice.

En dan 6 jam, 6 fara. (Konec.) Iz Ajdovske jame nas je vodil gosp. Hude trgovec iz Mirne Peči preko Slemena vinogradov nad Hmeljiščem na mejo Trebelniške fare. Šli smo čez „Okno“ pod katerim je mrzel studenec, „Babjo dolino“, „Požeru“, kdor ne verjame naj gre sam ogledat — potem mimo „Škrakove luže“, kjer je sloveči kranjski zgodovinar gospod Pečnik izkopaval v rimskih gomilah junaške kosti starih Keltov — tako se mogoče napačno zatrjuje — in kar pa je čisto brez vsakega dvoma gotovo, gosp. Hude ima tam blizu izborne vinograde, izborni vinski hram in posebno izborno vinsko kapljico. Tudi za abstinate je dobro skrljeno; blizo je vrlo brihki studenček, katerega „žlahtne kapljice“ so mi iz „Nežne“ roke goloroke gorske vile prav iz srca prijale. Pozno na večer smo se vračali mimo Št. Jurja, kjer smo občudovali skalnate velikane našega Krasa, pa kolodvor Mirna Peč. Na razpotju me je gosp. Hude resno, hudomušno opozoril: „Ne pozabite, da ste danes videli 6 jam, prešli 6 fará in na vse zadnje še lezli čez „Okno“, pod katerim je studenec. „Babjo dolino“, „Požeru“! — Kakor vidite, jaz tega nisem pozabil.

